

Царенко Юлія Олександрівна

студентка групи КОб-1-13-4.0д, IV курс, напрям підготовки «Корекційна освіта (логопедія)»
yotsarenko.il13@kubg.edu.ua

Науковий керівник

Мартинчук Олена Валеріївна

кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри спеціальної психології, корекційної та інклюзивної освіти Інституту людини Київського університету імені Бориса Грінченка
martynchuk@kubg.edu.ua

ФОРМУВАННЯ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В ПРОЦЕСІ ВИКОРИСТАННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ ТЕХНОЛОГІЇ «ЛЯЛЬКА ЯК ПЕРСОНА» В ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРИ ДНЗ

Анотація. Статтю присвячено проблемі застосування педагогічної технології «Лялька як персона» у дошкільному навчальному закладі з метою розвитку емоційного інтелекту дітей. У статті викладено результати емпіричного дослідження розуміння дітьми старшого дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення емоційних станів людей та здатності розпізнавання емоцій.

Ключові слова: Лялька як персона, емоційний інтелект, емпатія, розвиток дітей дошкільного віку.

Актуальність та доцільність дослідження. Емоційний інтелект визнаний останні двадцять п'ять років як один із найважливіших компонентів емоційної адаптації, особистого добробуту, міжособистісних відносин і загального успіху в різних ситуаціях повсякденного життя. Він показав позитивну кореляцію з такими змінними, як емпатія, вербальний інтелект, екстраверсія, відкритість почуттів, самооцінки та задоволеності життям [7].

Основи майбутньої особистості закладаються вже в дошкільному віці, який, за визначенням О. М. Леонтьєва, є періодом первісного, фактичного складу особистості. Тому проблема розвитку емоційної компетентності особливо актуальна для дітей дошкільного віку, оскільки цей вік особливо сприятливий для розвитку емоційної сфери.

Педагогічна технологія «Лялька як персона» є однією із технологій розвитку емоційного інтелекту. Ця технологія дозволяє дітям дошкільного віку ототожнювати, співпереживати, знаходити творчі рішення, щоб втішити ляльку, а також забезпечує можливість вирішення конфліктів, розвиваючи емоційну компетентність дитини.

Аналіз останніх публікацій. Такі вчені, як Г. Гарднер (H. Gardner), Д. Гоулман (D. Goleman), Д. Карузо (D. Caruso), Дж. Майєр (J. Mayer), П. Саловей (P. Salovey) та ін. наголошували на необхідності і доцільності розвитку емоційного інтелекту, який визнано фактором забезпечення успішного особистісного зростання особистості.

Особливості застосування та впливу педагогічної технології «Лялька як персона» досліджували такі вчені як Б. Браун (B. Brown), К. Сміт (C. Smith), А. Ван Келен (A. Van Keulen), Д. Малівал (D. Mallevall), М. Моні (M. Mony), К. Мюррей (C. Murray), К. Натбраун (C. Nutbrown). Науковці зазначають, що, завдяки технології «Лялька як персона», діти отримують можливість виражати власні почуття, розвивати емпатію.

Однак питання впливу педагогічної технології «Лялька як персона» на здатність дітей із загальним недорозвитком мовлення розпізнавати емоції та розуміти емоційні стани людей ще не було досліджене.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою дослідження є аналіз впливу педагогічної технології «Лялька як персона» на здатність дітей із загальним недорозвитком мовлення розпізнавати емоції та розуміти емоційні стани людей.

Виклад основного матеріалу дослідження. Поняття «емоційний інтелект» не є новим в педагогіці. Це явище досліджували багато вчених, але використовували різні терміни, залежно від особливостей його вираження: Л. С. Виготський – «узагальнення переживань», О. В. Запорожець – «емоційна уява», В. С. Мухіна – «розумність почуттів» [2]. Дж. Меєр, П. Саловей, Д. Карузо розглядали емоційний інтелект як здатність відстежувати власні і чужі почуття та емоції, розрізняти їх і використовувати цю інформацію для спрямування мислення і дій. Окрім того, існує ряд взаємопов'язаних із емоційним інтелектом якостей, у тому числі емпатія, яка означає процес емоційного проникнення в стан іншої людини (Ю. Б. Гіппенрейтер, Т. Д. Карягіна, Е. Н. Козлова). Дж. Меєром, П. Саловеєм, Д. Карузо у 1990 році

© Царенко Ю.О., Мартинчук О.В.

була запропонована структура емоційного інтелекту, що складалась з таких компонентів:

— ідентифікація та вираження емоцій:

- власних (вербально або невербально);
- інших людей (невербальне сприймання або емпатія);

— регуляція емоцій:

- власних;
- інших людей;

— використання емоцій в мисленні і діяльності:

- гнучке планування;
- творче мислення;
- переключення уваги;
- мотивація [1].

Нездатність розуміти свої емоції та емоції інших людей, правильно оцінювати реакції оточуючих, а також невміння регулювати власні емоції при прийнятті рішень призводять до багатьох життєвих невдач [2]. На сьогоднішній день існує певна кількість програм та педагогічних технологій для розвитку емоційного інтелекту. Однією з таких технологій є педагогічна технологія «Лялька як персона».

Ляльки як персони, відомі у світі як ляльки анти-упередження, з'явилися на світ, щоб допомогти дітям подолати упередження стосовно статі, раси, соціального статусу і сформувати неупереджене ставлення у дітей молодшого віку [9, с. 142]. Спілкування дітей та педагогів через ляльок значно полегшує взаємодію під час вирішення складних питань та забезпечує діалог “на рівних”. Усвідомивши це, каліфорнійська вихователька дитячого садка Кей Таус розробила педагогічну технологію «Лялька як персона» у 50х рр. ХХ ст. з метою дослідження і протистояння упередженням та дискримінації [6, с.180].

Нині педагогічну технологію «Лялька як персона» застосовують у Південній Африці, Великобританії, Австралії, Новій Зеландії, Німеччині,
© Царенко Ю.О., Мартинчук О.В.

Угорщині та Ісландії. В Україні наразі відбувається реалізація цієї технології в рамках проекту «Створення інклюзивного безпечного середовища в навчальних закладах і громадах», що впроваджується Всеукраїнським фондом «Крок за кроком» за підтримки Фонду Чарльза Стюарта Мотта та Фонду «Інститут Відкритого Суспільства». В Європі ці історії, передусім, допомагають дітям уникнути засвоєння стереотипів та заохочують їх до критичного мислення [8].

«Лялька як персона» не є лялькою для гри. Зустрічі з лялькою розширюють інтелектуальні обрії дітей, розвивають загальні знання і поповнюють їхній словниковий запас. У роботі з використанням ляльок як персон педагог виконує функцію їх перекладача. Педагог не є лялькою, а лише говорить від її імені: розповідає дітям те, що лялька «прошепотіла» йому на вушко або розповіла раніше. Кожну ляльку наділяють її особистою індивідуальністю (ідентичністю), історією життя, особистісними рисами, родиною і культурним походженням, уподобаннями, страхами та здібностями.

Педагогічна технологія «Лялька як персона» дозволяє дітям ототожнювати, співпереживати, знаходити творчі рішення, щоб допомогти ляльці втішити її, а також забезпечує можливість вирішення конфліктів. Однак, обговорення почуттів та ідей, на думку фахівців, є значно важливішим за пошук ідеального рішення проблеми. Заохочення дітей називати почуття (свої власні та ляльки), слухати один одного, висловлювати свої ідеї та співпереживати ляльці є значно важливішим [10, с. 8]. Аналізуючи почуття ляльок, діти починають розуміти їхні мотиви, тобто те, чому вони поводитися і думали саме так. Дітям подобається давати поради і пропозиції лялькам, а також говорити про свої власні вчинки та ситуації, які траплялися з ними, описувати, що вони відчували при цьому [10].

Згідно з дослідженнями, проведеними під керівництвом Т. Д. Марцинківської, високий рівень розвитку соціальних емоцій у дітей старшого дошкільного віку позитивно корелює з високим рівнем інтелекту, з лідерським положенням дитини в групі дошкільного навчального закладу [9].

Із метою дослідження впливу педагогічної технології «Лялька як персона» на здатність дітей із загальним недорозвитком мовлення розпізнавати емоції та розуміти емоційні стани людей було проведене експериментальне дослідження з використанням модифікації методики «Вивчення розуміння емоційних станів людей, зображених на картинці» В. Б. Нікішиної для дітей дошкільного та молодшого шкільного віку [4] і тест «Розпізнавання емоцій» Т. В. Череднікової для дітей 3-7 років [5].

Тест «Розпізнавання емоцій» Т. В. Череднікової спрямований на перевірку здатності дітей розпізнавати прості та складні емоції. Дитині пропонується розглянути 8 рядів картинок із зображенням різних персонажів, пов'язаних між собою якоюсь значущою емоційною ситуацією. У кожному випадку дитині потрібно зрозуміти ці взаємозв'язки на основі аналізу емоційних станів, відображених у міміці кожного з героїв ситуації. Усі картинки запропонованих ситуацій супроводжують спеціальні запитання, які спрямовують дитину на пошук потрібного зображення. Варто зауважити, що методика опирається на імпресивне мовлення дитини, оскільки для правильного виконання завдання дитині не потрібно самостійно називати зображені емоційні стани, а лише зрозуміти інструкцію дорослого.

Модифікація методики «Вивчення розуміння емоційних станів людей, зображених на картинці» В. Б. Нікішиної спрямована на дослідження розуміння емоційних станів людей. Дитині послідовно показують портретні картинки із зображенням дітей і дорослих, у яких яскраво виражено емоційний стан як основних емоцій (радість, страх, гнів, горе), так і їх відтінків, і задають запитання: «Як почувають себе люди на картинці? Як ти здогадався/здогадалась про це?». Методика спирається на експресивне мовлення дитини, оскільки для правильного виконання завдання дитині потрібно самостійно назвати зображені емоції, а не лише зрозуміти інструкцію дорослого.

Експериментальне дослідження здійснювалось на базі ДНЗ №138 м. Києва. Вибірку становили дві групи дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення: у першій експериментальній групі дітей (11 осіб) заняття за технологією «Лялька як персона» проводились з частотою раз на тиждень протягом шести місяців; у другій контрольній групі (11 осіб) заняття за технологією «Лялька як персона» не проводились.

За результатами тесту «Розпізнавання емоцій» Т. В. Череднікової в експериментальній групі дітей із загальним недорозвитком мовлення 82% дітей мають високий рівень розпізнавання емоцій, 9% – середній, і 9% – низький (Див. рис. 1).

У контрольній групі дітей із загальним недорозвитком мовлення 73% дітей мають високий рівень розпізнавання емоцій, 18% – середній, і 9% – низький (Див. рис. 1).

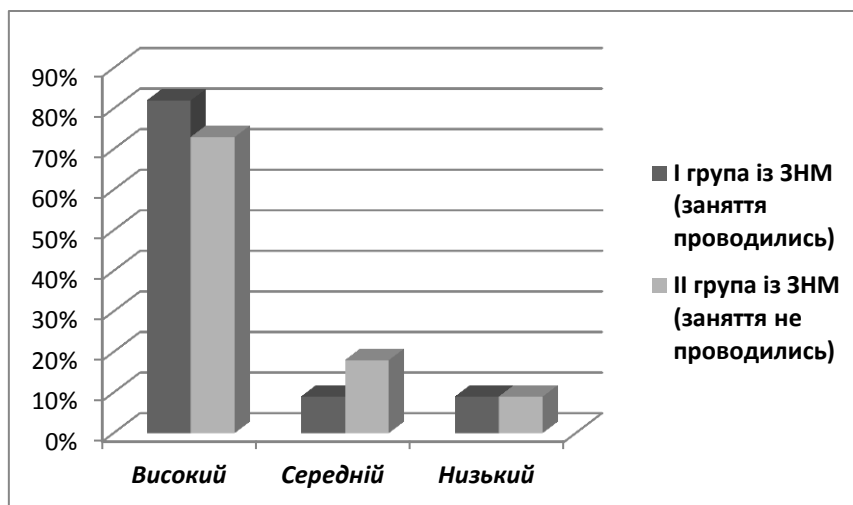

Рис. 1. Результати тесту «Розпізнавання емоцій» Т. В. Череднікової

За результатами модифікації методики «Вивчення розуміння емоційних станів людей, зображених на картинці» В. Б. Нікішиної у першій експериментальній групі дітей із загальним недорозвитком мовлення 0% дітей мають високий рівень розуміння емоційних станів людей, 27% – середній і 73% – низький (Див. рис. 2).

У другій контрольній групі дітей із загальним недорозвитком мовлення 0% дітей мають високий рівень розуміння емоційних станів людей, 18% – середній, і 82% – низький (Див. рис. 2).

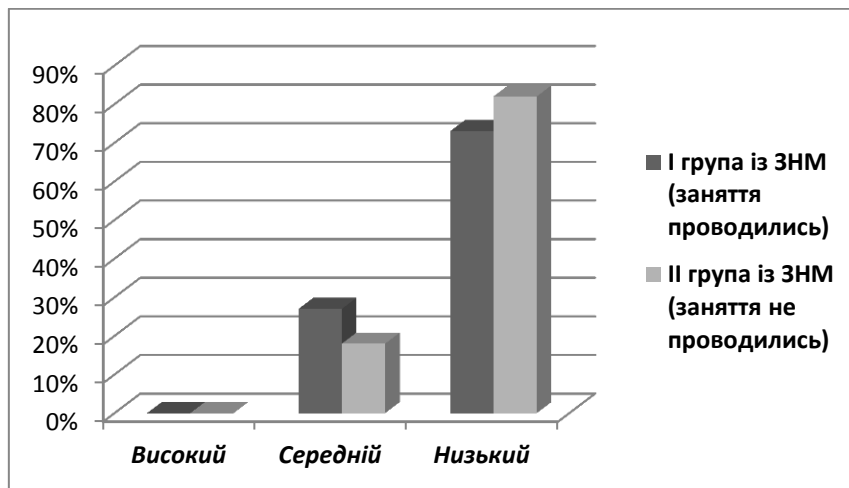

Рис. 2. Результати модифікації методики «Вивчення розуміння емоційних станів людей, зображених на картинці» В.Б. Нікішиної

За результатами тесту «Розпізнавання емоцій» Т. В. Череднікової можна зробити висновок, що на імпресивному рівні здатність дітей із загальним недорозвитком мовлення розпізнавати прості та складні емоції є достатньо високою. За результатами модифікації методики «Вивчення розуміння емоційних станів людей, зображених на картинці» В. Б. Нікішиної можна зробити висновок, що на експресивному рівні здатність дітей із загальним недорозвитком мовлення інтерпретувати емоційні стани людей є низькою, що пояснюється недоліками мовлення, зокрема його збідненою лексичною основою. Проте, варто зазначити, що результатом впровадження технології «Лялька як персона» є певна (ще незначна) динаміка збільшення кількості дітей із середнім рівнем та зниження кількості дітей із низьким рівнем розпізнавання емоцій та емоційних станів людей. Зважаймо на те, що заняття з використанням педагогічної технології «Лялька як персона» в освітньому просторі дошкільного навчального закладу № 138 тривають лише півроку, і це є

недостатнім терміном для значних зрушень у розвитку емоційного інтелекту в цілому та розуміння емоцій зокрема.

За якісними показниками оцінки результатів можна зробити висновки, що діти старшого дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення краще розрізняють і розуміють прості негативні емоції (гнів, злість, невдоволеність), а потім їх протилежність – радість, якщо її потрібно відрізнити серед інших негативних чи нейтральних емоцій. Складні емоції діти розуміють важко; погано розрізняють інтелектуальні емоції (допитливість, здивування).

Отже, результати дослідження свідчать про позитивний вплив педагогічної технології «Лялька як персона» на розвиток емоційної сфери дітей дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення.

Висновки та перспективи подальших наукових досліджень. У перспективі подальшого дослідження планується дослідити динаміку змін здатності дітей із загальним недорозвитком мовлення та дітей із нормотиповим розвитком в умовах інклюзивного навчання розпізнавати емоції та розуміти емоційні стани людей під впливом педагогічної технології «Лялька як персона».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андреева И. Н. Эмоциональный интеллект: непонимание, приводящее к «исчезновению» / И. Н. Андреева // Психологический журнал. – №9. – 2006. – С. 28–32.
2. Ань Н. М. Развитие эмоционального интеллекта / Нгуен Минь Ань // Ребенок в детском саду. – 2007. – №5. – С. 80–87.
3. Марцинковская Т. Д. Диагностика психического развития детей: пособие [по практической психологии] / Т. Д. Марцинковская. – М.: ЛИНКА-ПРЕСС, 1997. – 176 с.
4. Никишина В.Б. Практическая психология в работе с детьми с задержкой психического развития: пособие [для психологов]. – М.: Гуманит. Изд. Центр ВЛАДОС, 2003. – 128 с. – (Специальная психология).
5. Чередникова Т.В. Проверьте развитие ребенка: 105 психологических тестов. – СПб.: Речь, 2007. – 304 с.
6. James, A. (ed.). (2012). Research methods and methodologies in education. Sage publications.
7. Goroshit, M., Meirav, H. (2012). Emotional Intelligence: A Stable Change? International Journal of Teaching and Learning in Higher Education. 24.1. pp. 31-42.
8. Nutbrown, C. (2011). Key concepts in early childhood education and care. Sage.

9. O'Loughlin, M. (2010). *Imagining children otherwise: theoretical and critical perspectives on childhood subjectivity*. Vol. 46. 2010.
10. Keulen V, Malleval, D., Mony, M., Murray, C., & Vandebroek, M. (2004). *Diversity and equity in early childhood training in Europe*. DECET Network.

ФОРМИРОВАНИЕ ЭМОЦИОНАЛЬНОГО ИНТЕЛЕКТА ДЕТЕЙ ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА В ПРОЦЕССЕ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ ТЕХНОЛОГИИ «КУКЛА КАК ПЕРСОНА» В ОБРАЗОВАТЕЛЬНОМ ПРОСТРАНСТВЕ ДОУ

Царенко Юлия Александровна

студентка группы КОб-1-13-4.0д, IV курс, специальность «Коррекционное образование (логопедия)»
yotsarenko.il13@kubg.edu.ua

Научный руководитель

Мартынчук Елена Валериевна

кандидат педагогических наук, доцент, заведующая кафедры специальной психологии, коррекционного и инклюзивного образования Института человека Киевского университета имени Бориса Гринченка

martynchuk@kubg.edu.ua

Аннотация. Статья посвящена проблеме использования педагогической технологии «Кукла как персона» в дошкольном учебном заведении с целью развития эмоционального интеллекта детей. В статье поданы результаты эмпирического исследования понимания детьми старшего дошкольного возраста с общим недоразвитием речи эмоциональных состояний людей и их способности распознавания эмоций.

Ключевые слова: Кукла как персона, эмоциональный интеллект, эмпатия, развитие детей дошкольного возраста.

FEATURES OF USE OF PERSONA DOLLS METHOD IN EDUCATIONAL SPACE OF PRESCHOOL EDUCATIONAL ESTABLISHMENT

Yulia O. Tsarenko

group КОб-1-13-4.0d, IV course, specialty «Corrective education (speech therapy)»
yotsarenko.il13@kubg.edu.ua

Scientific adviser

Olena V. Martynchuk

Ph.D. in Education, Associate Professor, Head of Special Psychology, Special and Inclusive Education Department of Institute of Human Sciences of Borys Grinchenko Kyiv University

martynchuk@kubg.edu.ua

Abstract. The article is devoted to the application of Persona Dolls method in pre-school educational establishment with the aim of developing of emotional intelligence of children. The article presents the results of empirical studies of understanding by older preschool age children with general underdevelopment of speech of the emotional states of people and the ability to recognise emotions.

Keywords: Persona Dolls, emotional intelligence, empathy, preschool children development.